

vaca“ (str. 595-612); Tatjana Bugarski, „Izrada predmeta i slika od slame kao simbol identiteta Bunjevaca“ (str. 613-625); Kata Kuntić, Nikola Babić, „Narodni običaji ko savrimene manifestacije nacionalnog identiteta bački Bunjevaca“ (str. 627-642); Nikola Babić, „Historijski pregled obnove bunjevački institucija [sic]“ 1991-2017 (str. 643-653).

Zbornik na kraju donosi tekst pod naslovom „Zaključci Simpozijuma Kultura i identitet Bunjevaca“ (str. 655-661). Podijeljeni u jedanaest točaka, zaključci sumiraju rezultate predstavljenih istraživanja. Posebice se vrijedi osvrnuti na desetu točku koja je izričito uperena protiv vojvodanskih Hrvata i njihove matične domovine Hrvatske: „Učesnici Simpozijuma Kultura i identitet Bunjevaca su saglasni da je nepravedno i nedopustivo osporavanje prava Bunjevaca na lično izjašnjavanje o svojoj nacionalnoj pripadnosti i kolektivna prava u skladu sa relevantnim zakonima Republike Srbije. To se posebno odnosi na hrvatsku nacionalnu manjinu i njezine predstavnike, kao i na Republiku Hrvatsku.“

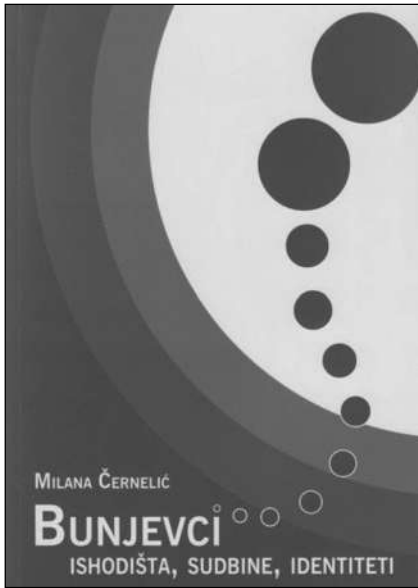
Ovom prigodom nećemo ulaziti u svaki rad ponaosob. Detaljnu analizu ostavit ćemo za poslije, a sada ćemo iznijeti samo opći dojam. Zbornik je svakako korisno štivo za sve one koje interesira povijest i kultura bunjevačkih Hrvata, jer donosi obilje podataka iz staroga tiska i dokumenata iz Arhiva Vojvodine (Novi Sad), Rukopisnog odjela Matice srpske, Povijesnog arhiva Sombor, Povijesnog arhiva Subotica i dr. tiska, te rezultate antropološko-lingvističkih istraživanja Balkanološkog instituta SANU i Filozofskog fakulteta u Novom Sadu i „model zaštite bunjevačkih govora“, te opis kolekcije nošnje bunjevačkih Hrvata u Zbirci za narodne

nošnje i odijevanje Muzeja Vojvodine (sakupljena od 1950. do konca 20. st.), itd. Međutim, teorijsko-metodološka ograničenja radova koja se tiču Dekreta iz 1945. godine osjetno narušavaju njegovu znanstvenu koncepciju. Na tu su značajku, uostalom, ukazali i neki od sudionika simpozija. I na koncu, nije točno da predstavnici hrvatske nacionalne manjine – a kamoli hrvatska nacionalna manjina u totalitetu – i Republika Hrvatska osporavaju ijednom građaninu Republike Srbije pravo na „lično izjašnjavanje o svojoj nacionalnoj pripadnosti i kolektivna prava u skladu sa relevantnim zakonima Republike Srbije“. Ako je nešto s hrvatske strane bilo osporavano, to je stručna kompetencija onih osoba koje od jednog segmenta hrvatske kulture na području AP Vojvodine prave potkulturu.

Ante Prebeg, st.

Milana Černelić, *Bunjevci – ishodišta, sudbine, identiteti*, Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, FFpress i Zavod za kulturu vojvodanskih Hrvata, Subotica, 2016., 264 str.

Knjiga Milane Černelić predstavlja treći dio znanstvene trilogije iz područja etnologije i kulturne antropologije na temu Bunjevaca kao subetničke skupine hrvatskog naroda. Djelo je rezultat više-desetljetnog rada i istraživanja autorice i jedna vrsta promišljanja i zaključaka nakon mnogo godina bavljenja ovom temom. Knjiga je i interdisciplinarnog karaktera, jer se služi znanstvenim spoznajama i metodama drugih društvenih znanosti, napose povijesti, iako autorica vodi računa da ne zahvaća previše u domenu drugih srodnih znanosti gdje to

nije nužno, nego nastoji ostati najprije u domeni etnologije.

Gradivo (sadržaj) je raspoređeno u tri veće cjeline. U prvoj pod nazivom „Razmišljanja uz rađanje ove knjige“ autorica nas u uvodnim razmatranjima uvodi u problematiku podrijetla, nastanka, seoba Bunjevaca. Postavlja teorijski okvir istraživanja, upoznaje čitatelja sa specifičnom terminologijom, priopćava najznačajnije rezultate i hipoteze ranijih istraživača, napose s povijesnog aspekta. Ukazuje na nepotpunost nekih spoznaja, kao i na nedostatak vrela. Posebnu pozornost usmjerava na sučeljavanje mišljenja i stavova hrvatskih i srpskih povjesničara kako iz prošlih stoljeća, tako i suvremenih u pogledu povijesnih procesa i etnogeneze i nastanka Bunjevaca kao subetničke skupine. U nastojanju da odgovori na pitanje tko su Bunjevci, Černelić najviše rabi znanstveni opus hrvatskog povjesničara Marka Šarića, ali se poziva i na Stjepana Pavičića, Roberta Skenderovića i druge. U svjetlu istraživanja ovih povjesničara

i autorica pradomovinu Bunjevaca traži negdje na jugoistoku Bosne i Hercegovine i Dalmacije sa zanimljivim osvrtom na hipotezu o – dvije rijeke Bune i eventualnom podrijetlu Bunjevaca s teritorija današnje Albanije ili Crne Gore koju mnogi hrvatski povjesničari vide kao nekadašnju „Crvenu Hrvatsku“. Ekonomski i politički razlozi najčešće su utjecali na brojne seobe Bunjevaca na zapad i na sjever na prostore sjevernog Jadrana, okolicu Senja, Liku i Krbavu, kao i Bunjevce naseljene najviše tijekom XVII. stoljeća u Podunavlje na teritoriju današnjih država Srbije, kao i Mađarske, u Suboticu i njenu okolicu, kao i u Baju i njenu okolicu.

Drugo poglavlje koje čini i korpus knjige predstavlja područje i znanost kojom se autorica i bavi, etnologiju i promatra odabrane teme iz svadbenih običaja prije svega Bunjevaca kao što su u prvome redu svatovska čast kuma, njegov izbor, ulogu i odnos prema mladencima. Zatim se razmatraju različiti oblici darivanja nevjeste i razni svadbeni običaji i obredi sa svojim specifičnostima, poput njihove povezanosti s vodom ili simbolika jabuke. Razmatra se i odnos svatova prema mladencima i njihovo odvajanje, odvajanje muških od ženskih svatova, kao i okretanje mlade u svadbenoj povorci. U traganju za podrijetlom nekog običaja autorica povremeno koristi i komparativnu metodu, uspoređuje slične običaje kod drugih, susjednih naroda, napose u starini na Balkanskom poluotoku. Oslanja se na znanstvenike, etnologe i antropologe koji su se bavili Vlasima, Ilirima, Albancima i drugim južnim Slavenima, Srbima, Bugarima. Oslanjajući se na znanja iz historijske geografije, spominje i područja južnih i istočnih dijelova Balkanskog poluotoka,

teritorij Bugarske, Makedonije, Grčke i sjeverne Albanije.

U zaključnim razmatranjima Černelić pokušava odgovoriti na pitanja koja se postavljaju u uvodnom dijelu knjige u pogledu podrijetla Bunjevaca kao i procesa koji su obilježili njihovo formiranje kao subetnikuma unutar hrvatskog naroda sa specifičnim kulturnim i tradicijskim nasljeđem i obilježjima. Ovdje se uglavnom promatraju događaji dugog trajanja, etnokulturni i etnogenetski procesi, a sugerira se u kom bi se pravcu mogao nalaziti odgovor na brojna pitanja s obzirom na to da se u nedostatku izvora neka rješenja mogu samo pretpostaviti. U ovim zaključnim razmatranjima, osim povijesnih i geografskih odrednica, razmatraju se i filološko-lingvističke, kada su u pitanju narodi Balkanskog poluotoka, kao na primjer kada je u pitanju zagonetni svatovski lik *stačela*.

Pri kraju djela je dana opsežna bibliografija koju čine brojna literatura, ali još više i arhivska građa, odnosno arhivski izvori, kao i neinventirana građa i terenski zapisi. Zanimljivu ulogu u nastanku nekih segmenata ove knjige imaju i kazivači, ljudi iz naroda, do čijih podataka je autorica poput drugih ranijih istraživača dolazila radom na terenu, bilo kada su u pitanju Bunjevci u primorskim područjima, bilo oni u Podunavlju. Objavljen je i sažetak djela na hrvatskom i engleskom jeziku, a na posljednjih desetak stranica nalaze se prilozu u vidu četiriju etnoloških i četiriju dijalektoloških karata s navođenjem njihovih izvora.

Ovo djelo predstavlja krunu znanstvenog rada etnologinje Milane Černelić, završna razmatranja istraživanja ko-

jima se bavila tijekom studija i u vrijeme dok je radila magistarsku tezu i doktorsku disertaciju. Knjiga može biti zanimljiva i veoma korisna i povjesničarima koji se bave južnim Slavenima, napose nekim pitanjima iz povijesti hrvatskog naroda, kao i kulturnim antropolozima i donekle lingvistima i slavistima. I običan čovjek koga istraživanja svadbenih običaja zanimaju, napose pripadnici bunjevačke subetničke skupine koji drže do tradicije i od predaka dosta toga baštine i znaju, mogu uživati u ovoj knjizi i dopuniti praktična umijeća teorijskim spoznajama i promišljanjima.

Dominik Deman

Zlatko Ifković, *Hrvatski glas iz Vojvodine*, Hrvatska nezavisna lista, Subotica, 2016., 376 str.

Tijekom procesa demokratizacije srbijanskog društva, koja se događa od 2000. pa do danas, nužno je primijetiti kako je došlo do unaprijeđenja položaja nacionalnih zajednica, a samim tim i do jasnijeg očitovanja nacionalne pripadnosti te na koncu i do poboljšanja kulturnih praksi manjinskih skupina. Ovdje najprije mislimo na konačno priznavanje statusa i položaja novih nacionalnih zajednica koje su taj status stekle nakon pada Miloševićeva režima. Istodobno je važno primijetiti i da su same manjinske zajednice, uključujući i hrvatsku, pokušale naći mehanizme kako bi se aktivirale kako na području kulture (najprije tradicijske), tako i na području znanosti. Istina, područje znanosti, posebice društvenih (politologija, sociologija, pravo itd.) i dalje ostaje nedovoljno zastupljeno, a same manjinske skupine